

دانشگاه پیام نور
مرکز تهران
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان شناسی

عنوان پایان نامه :
بررسی نگرش زبانی و مؤلفه های هویت
ملی
دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی استان
اردبیل
سال تحصیلی 87 - 86

پایان نامه: برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته آموزش
زبان فارسی

مؤلف:

لطفعلی باهری

استاد راهنما :

دکتر نگار داوری اردکانی

استاد مشاور :

دکتر بهمن زندی

شهریور 1387

Payame Noor
University

School of Literature and Humanities
Department of Linguistics

Title

The Study of Linguistic Attitudes and National Identity Components
among Pre-University Students of Ardabil Province

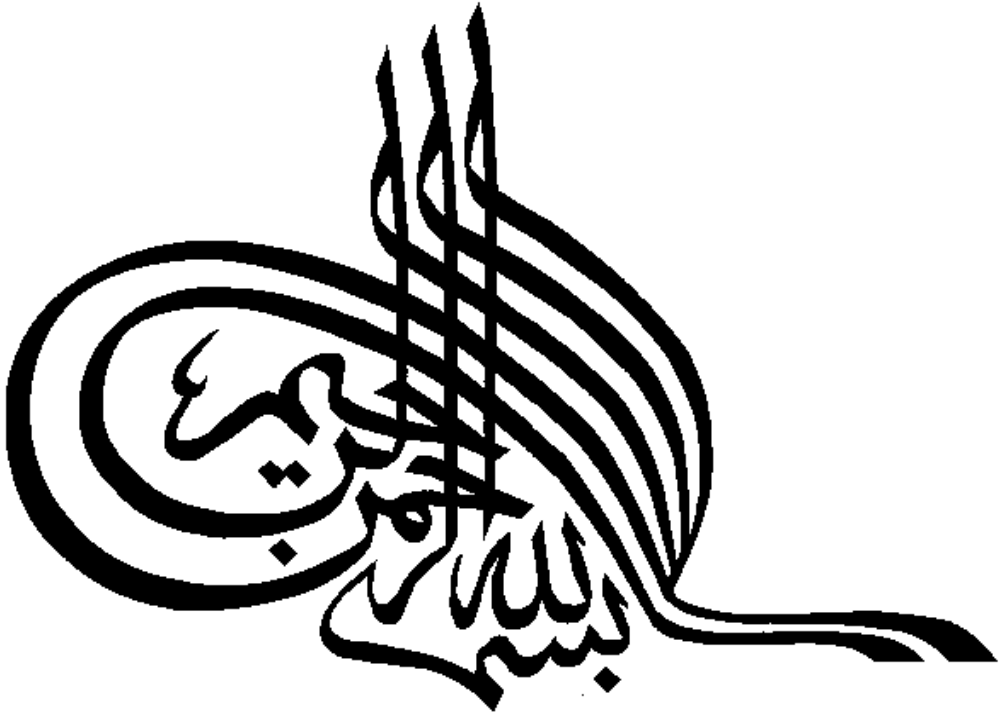
Submitted in Partial Fulfillment
Of the Requirements for the Degree of
M. A. in Persian Language Teaching

by
Lotfali Baheri

Supervisor
Dr. Negar Davari Ardakani

Reader
Dr. Bahman Zandi

September 2008

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد

تشکر و قدردانی

خداوند را سپاس می گویم که در سایه الطاف بیکرانیش این پژوهش با کمال دقت و در نهایت صداقت به اتمام رسید و به مصداق «من لم یشکر المخلوق و لم یشکر الخالق» وظیفه خویش می دانم از استاد راهنمای ارجمندم سرکار خانم دکتر نگار داوری اردکانی که زحمات بسیاری را متحمل شدند و با جدیت تمام نوشته هایم را مورد بررسی موشکافانه قرار دادند و کتاب های شخصی و مقالاتشان را در اختیارم گذاشته و در تمام مراحل نگارش این پژوهش از راهنمایی هایشان دریغ نمودند و از استاد مشاور بزرگوارم جناب آقای دکتر بهمن زندی که با درایت و به نیکی مشاوره نمودند و از سرکار خانم دکتر بلقیس روشن که داوری این پایان نامه را بر عهده داشتند و از کلیه دوستان و آشنایانی که به هر طریقی مرا در این پژوهش یاری نمودند صمیمانه ترین مراتب قدرشناسی ، امتنان و تشکر خویش را ابراز می نمایم.

تقديم به

دخترم نسترن

چکیده

هویت در ابعاد و سطوح مختلف آن از مباحث کلیدی در حیات انسان ها به حساب می آید و عالی ترین سطح آن هویت ملی است. از سوی دیگر تعیین نوع نگرش های زبانی در جوامع چند زبانه برای برنامه ریزان زبان از اهمیت خاصی برخوردار است. با توجه به بافت جمعیت جوان جامعه و تنوع زبانی در کشورمان و ضرورت شکل گیری هویت ملی در دانش آموزان ، در این پژوهش تلاش شده است. نگرش دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل را به زبان ترکی و فارسی و عناصر اصلی هویت ملی دانش آموزان را مشخص سازد. روش تحقیق پیمایشی است و از تکنیک پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تمام دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل در سال تحصیلی 87 - 86 می باشد و حجم نمونه 384 نفر به روش نمونه گیری خوشه ای انتخاب شده اند.

سئوالات اصلی این پژوهش عبارتند از :

- 1 - نگرش دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل به زبان فارسی چگونه است؟
- 2 - نگرش دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل به زبان ترکی چگونه است؟
- 3 - زبان فارسی تا چه اندازه ای جزء مؤلفه های ملی دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل تلقی می شود؟
- 4 - عامل جنسیت بر نگرش های زبانی و مؤلفه های هویت ملی چه تأثیری دارد؟

نتایج بدست آمده نشان داد که نگرش دانش آموزان به زبان ترکی مثبت و در حد بالایی است و به فارسی در حد متوسط می باشد. **واژگان کلیدی:** هویت ملی، نگرش زبانی، دوزبانگی، زبان

فهرست مطالب

فصل اول:

1. کلیات تحقیق

2

1.1. مقدمه

2.1. بیان مسأله و سؤال های اصلی تحقیق

4

3.1. اهداف

5

4.1. فرضیه ها

5

5.1. اهمیت و ضرورت تحقیق

6

6.1. دشواری های تحقیق

7

7.1. محدودیت های تحقیق

7

8.1. تعریف مفاهیم کلیدی

7

فصل دوم

2. پیشینه و مباحث نظری

10

1.2. پژوهش میدانی

10

1.1. پژوهش ایرانیان

10

2.1. پژوهش غربیان

18

2.2. پیشینه مطالعات و مباحث نظری

19

1.2.2. هویت و تعاریف آن

19

1.1.2. هویت ملی

20

2. 1. 2. تاریخ و تکوین هویت	21
3. 1. 2. انواع هویت	22
2. 2. 2. هویت از دیدگاه های مختلف	24
3. 2. 2. مؤلفه های هویت ملی	28
1. 3. 2. سرزمین	29
2. 3. 2. دین	30
3. 3. 2. دولت	31
4. 3. 2. قومیت	33
5. 3. 2. زبان	34
1. 5. 3. 2. زبان، فرهنگ و هویت ملی	37
2. 5. 3. 2. نظریه های زبانی	40
3. 5. 3. 2. زبان و هویت یابی	41
4. 5. 3. 2. ویژگی های برجسته زبان	43
5. 5. 3. 2. نقش های زبان	44
6. 5. 3. 2. توانش زبان، کنش زبانی و توانش ارتباطی	46
7. 5. 3. 2. دوزبانگی و چند زبانی	49
8. 5. 3. 2. جامعه دو زبانه یا چند زبانه	50
9. 5. 3. 2. دوزبانی و دو زبانی	51

4 . 2 . 2 . 2	دوزبانگی و آموزش زبان دوم	51
1 . 4 . 2 . 2	انواع آموزش دوزبانه	52
2 . 4 . 2 . 2	دو زبانگونی و سیاست های زبانی	53
3 . 4 . 2 . 2	زبان و سیاست	54
4 . 4 . 2 . 2	نگرش های زبانی	56
5 . 4 . 2 . 2	هوشیاری زبانی	58
5 . 2 . 2 . 2	زبان و راهکارهای حفظ آن	59
1 . 5 . 2 . 2	بحران هویت و منازعه های هویت	61
2 . 5 . 2 . 2	پیامدهای فردی بحران هویت	63
3 . 5 . 2 . 2	پیشگیری از بحران هویت	63
6 . 2 . 2 . 2	نقش آذربایجان در تکوین هویت ملی	63
7 . 2 . 2 . 2	رابطه هویت ملی و نگرش زبانی	65

فصل سوم

3 . روش تحقیق	70
1 . 3 . تکنیک مورد استفاده	70
1 . 1 . 3 . جامعه آماری، جمعیت نمونه و حجم آن	71
2 . 1 . 3 . روش نمونه گیری	71
3 . 1 . 3 . جدول تعیین اندازه نمونه	73
4 . 1 . 3 . پایایی	74

5. 1. 3. روش های آماری تحقیق
75

6. 1. 3. توزیع پرسشنامه
75

فصل چهارم

4. یافته های تحقیق
77

1. 4. سیمای کلی پاسخگویان
77

2. 4. آشنایی با خواندن و نوشتن زبان ترکی
89

3. 4. نگرش به زبان فارسی و ترکی
90

4. 4. عناصر هویت ملی و قومی
94

5. 4. مقایسه میزان نگرش به زبان ترکی و فارسی
106

6. 4. مقایسه عناصر هویت ملی بین شهرهای استان اردبیل
110

فصل پنجم

5. خلاصه و نتیجه گیری
113

1. 5. نتایج مباحث نظری
113

2. 5. نتایج مباحث میدانی
115

1. 2. 5. نتایج آزمون همبستگی
117

3. 5. پیشنهادات
119

1. 3. 5. پیشنهاد اجرایی
119

2. 3. 5. پیشنهاد های پژوهشی
120

کتابنامه

121

پیوست

فهرست جداول

- جدول (4-1) جمعیت و شهرستان های نمونه
77
- جدول (4-2) توزیع فراوانی جمعیت نمونه
77
- جدول (4-3) آمارهای مربوط به سن پاسخگویان
78
- جدول (4-4) توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان
78
- جدول (4-5) توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان
79
- جدول (4-6) توزیع فراوانی زبان مادری پاسخگویان
79
- جدول (4-7) توزیع فراوانی زبان پدری پاسخگویان
80
- جدول (4-8) توزیع فراوانی آشنایی پاسخگویان با زبان های
خارجی
80
- جدول (4-9) توزیع فراوانی مربوط به میزان درآمد خانواده ها
81
- جدول (4-10) توزیع فراوانی استفاده از رسانه های جمعی
81
- جدول (4-11) توزیع فراوانی میزان تحصیلات پدر پاسخگویان
82
- جدول (4-12) توزیع فراوانی میزان تحصیلات مادر پاسخگویان
83
- جدول (4-13) توزیع فراوانی بیان احساسات
84
- جدول (4-14) توزیع فراوانی زبان فارسی به عنوان عناصر هویت
ملی
85
- جدول (4-15) توزیع فراوانی اولویت های عناصر ملی
87
- جدول (4-16) آمارهای مربوط به میزان آشنایی با خواندن و
نوشتن زبان ترکی و میزان صحبت به فارسی
و ترکی
89

جدول (17 - 4) آمارهای مربوط به توزیع فراوانی نگرش به زبان فارسی	90
جدول (18 - 4) آمارهای مربوط به توزیع فراوانی نگرش به زبان ترکی	92
جدول (19 - 4) آمارهای مربوط به توزیع فراوانی عناصر هویت ملی	94
جدول (20 - 4) آمارهای مربوط به توزیع فراوانی عناصر هویت قومی	96
جدول (21-4) آمارهای مربوط به توزیع فراوانی نگرش به زبان فارسی، ترکی و مولفه های هویت قومی و ملی 97	
جدول (22-4) مقایسه میانگین احساس هویت ملی بین دختران و پسران	99
جدول (23-4) توزیع فراوانی احساس هویت قومی در بین پاسخگویان	100
جدول (24-4) توزیع فراوانی نگرش به زبان فارسی	101
جدول (25-4) توزیع فراوانی نگرش به زبان ترکی در بین دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل	102
جدول (26-4) مقایسه میانگین نگرش به زبان فارسی بین دختران و پسران	103
جدول (27-4) نتایج آزمون همبستگی	104
جدول (28-4) مقایسه میانگین نگرش به زبان ترکی در بین شهرهای استان	106
جدول (29-4) تحلیل واریانس نگرش به زبان ترکی	107
جدول (30-4) مقایسه میانگین نگرش به زبان فارسی در بین شهرهای استان	108
جدول (31-4) تحلیل واریانس یک طرفه نگرش به زبان فارسی بین شهرستان های استان اردبیل	109
جدول (32-4) مقایسه عناصر هویت ملی بین شهرستان های استان اردبیل	110
جدول (33-4) تحلیل واریانس مقایسه عناصر هویت ملی	111

فصل اول : كليات تحقيق

1. کلیات تحقیق

1.1 . مقدمه

مسأله هویت از زمانی که انسان ها پا بر روی کره خاکی نهاده اند به شیوه های مختلف مطرح بوده است و انسان ها از دیر باز به دنبال ویژگی های بوده اند که خود، قبیله، قوم و ملت شان را از دیگران متمایز سازند در این میان می توان از هویت و در سطح عالی آن از هویت ملی یاد برد که انسانها را از هم متمایز می سازد. هویت در ابعاد و سطوح مختلف آن از مباحث کلیدی و تاثیر گذار در حیات انسان ها به حساب می آید. به طوری که زندگی فردی و اجتماعی بدون هویت غیر ممکن می باشد. به نظر می رسد شناسایی و بازیابی هویت ملی همیشه در وجود هر فرد و ملتی بوده و امروزه مسأله هویت به یکی از بحث های روز تبدیل شده است که توجه بسیاری از نهادهای دولتی و غیر دولتی و سیاستمداران را به خود جلب نموده است. در واقع مسأله هویت از دهه ی پایانی قرن بیستم و سال های آغازین قرن بیست و یکم به یکی از بحث های سیاسی و فرهنگی ایران تبدیل شده است.

هویت پدیده ای است که از (من) آغاز و به (ما) منتهی می شود و از احساس استقلال فردی تا احساس استقلال اجتماعی گسترش می یابد پس با شناخت و بازیابی آن می توان زمینه رشد و توسعه را در کشور هموار ساخت.

مؤلفه های هویت ملی سبب اتحاد و همبستگی يك ملت یا کشوری را به وجود می آورد و یکی از مؤلفه های هویت ملی زبان است. استفاده از زبان بخش لاینفک زندگی انسان است. نقش زبان و اهمیت حیاتی آن در زندگی بشر ضرورت مطالعه آن را بیشتر کرده است.

زبان عامل مهم در تعامل و ارتباط اجتماعی است و همچنین در ذهنیت و تفکر انسان نقش محوری دارد. زبان از جمله ابعاد هویت است که به عنوان بخشی از هویت فرهنگی يك جامعه ارتباط تنگاتنگی با تطور و تداوم حیات

گروه های انسانی دارد. زبان بستر شناخت و انتقال هویت در توالی نسل هاست و از این جهت جایگاه ویژه ای دارد.

از این رو است که به دست دادن تصویری دقیق از مؤلفه های هویت ملی و گویشوران يك زبان (رسمی و غیر رسمی) و جایگاه آن زبان در میان مؤلفه های هویت ملی در برنامه ریزی زبان، مخصوصاً بر نامه ریزی زبان در مناطق دو زبانه از اهمیت ویژه ای برخوردار

است و براي برنامه ريزي دقيق زبان، بايد از نگرش کاربران آن زبان آگاه بود . تا آموزش زبان به طور کلی و به ویژه در مناطق دو زبانه با موفقیت به کار خود ادامه دهد.

در این تحقیق یافته های پژوهش های نظری و میدانی پیشین را ذکر می کنیم و سپس در مورد هویت ملی و مؤلفه های آن و دیدگاه های مطرح در این حوزه، به صورت مفصل بحث خواهیم کرد. و پس از آن در مورد نگرش زبانی، چند زبانی و سیاست زبانی مطالبی را ارائه خواهیم نمود و در ضمن اطلاعات لازم از طریق پرسشنامه گرد آوری و بعد از تجزیه و تحلیل داده ها، نتایج پژوهش میدانی را ذکر خواهیم نمود.

2. 1. بیان مسأله و سؤال‌های اصلی پژوهش

تنوع فرهنگی و زبانی، چهره غالب جوامع انسانی در جهان است و عدم توانایی اغلب کاربران زبان ترکی در خواندن و نوشتن زبان ترکی و عدم توجه به زبان ترکی نسبت به زبان ملی و مشکل آموزشی دانش آموزان در فراگیری مطالب و افت تحصیلی در مناطق دو زبانه همواره ناشی از ضعف برنامه ریزی زبانی و برنامه ریزی درسی تلقی شده و مشکلات، و احساس تبعیض ها و در حاشیه قرار گرفتن مسائل زبانی و توجه نکردن به نظرات مخاطبان در برنامه های زبانی ب عنوان مؤلفه های برنامه ریزی زبان، سبب صدمه به همبستگی ملی شده و گاهی باعث بحران هویت ملی شود. باید توجه داشت که غفلت از آرای مردم و ناهمسو بودن برنامه ریزی زبان با نگرشهای مردم منجر به شکست فعالیت‌های برنامه ریزی زبان و تضعیف هویت ملی شده است. چنان که گودرزی می گوید: «زبان یکی از مؤلفه های هویت قومی و ملی محسوب می شود از این رو معرفی نقش و جایگاه آن در هر یک از این دو که رابطه متقابل دارند درخور تأمل و بررسی موشکافانه است» (گودرزی، 1384).

احمدلو حبیب در «راهبرد های تحقیق» خود، ضمن اینکه اعلام می دارد که در مورد رابطه هویت ملی و هویت قومی در جوامع کثیر القوم تحقیقات اندکی صورت گرفته است، با توجه به نتایج تحقیق خود اعلام می کند که مجموعه ای از عوامل اجتماعی و سیاسی و روانشناختی بر هویت ملی و قومی موثر است، لذا بررسی دقیق و همه جانبه این عوامل می تواند ما را در رسیدن به یک نظریه عمومی و واقع گرایانه یاری کرده و بسیاری از ابهامات موجود را روشن کند. همچنین بررسی مقایسه ای سیاست‌های قومی همانند سازی و تکثر گرایی و نتایج آن در جوامعی که از این سیاست ها برای رسیدن به نوعی انسجام استفاده کرده اند و نیز بررسی سیاست‌های قومی ایران در دوره های مختلف می تواند برنامه ریزان سیاسی را در رسیدن به یک برنامه منطبق و متناسب با ویژگی های فرهنگی جامعه مان یاری رساند. از طرف دیگر این بررسی، ضرورت انجام تحقیقات را در ترک های آذربایجان نشان می دهد. در مورد ترک‌های ایران به طور عام و ترک‌های آذربایجان به طور خاص احتمالاً به خاطر مسائل سیاسی و امنیتی، تحقیقات اندکی صورت گرفته است و بررسی تحول تاریخی هویت ترک‌های ایران و آذربایجان و نقش آن ها در تکوین هویت ایرانی از جمله مسائلی هستند که بررسی آنها ضروری و لازم است (احمدلو، 1381).

بنابراین برنامه ریزی دقیق و منظم بر اساس نگرش زبانی مانع فروپاشی هویت ملی اقوام ایرانی که در حال تضعیف است شده و بقای زبان را به عنوان یکی از مؤلفه های هویت ملی سبب می شود البته برای تنظیم چنین برنامه منسجمی لازم است به نگرش سنجی کاربران و مخاطبان پردازیم. تا با آگاهی و شناخت کامل از نگرش های مخاطبان نسبت به جنبه های مختلف زبان اطلاع حاصل شود و سیر و حرکت زبان در آینده پیش بینی و کنترل شود. ربانی «با سنجش عناصر هویت ملی در بین دانش پژوهان سال سوم استان تهران اعلام می دارد که بین کسانی که دارای هویت قومی هستند و زبان مادری آنها غیر فارسی است و کسانی که زبان مادری شان فارسی است از نظر اعتقاد و هویت ملی تفاوتی وجود ندارد. البته متذکر می شود که برای اظهار نظر قطعی در این مورد خوب است تحقیقی در دو منطقه با شرایط مشابه انجام گیرد» (ربانی، 1379).

این پژوهش به بررسی نگرش های زبانی دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل نسبت به زبان فارسی و ترکی و تعیین مؤلفه های هویت ملی می پردازد. سؤال های این پژوهش عبارتند از :

۱. نگرش دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل نسبت به زبان فارسی چگونه است ؟
۲. نگرش دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل نسبت به زبان ترکی چگونه است ؟
۳. زبان فارسی تا چه اندازه جزء مؤلفه های هویت ملی دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل تلقی می شود ؟
۴. عامل جنسیت بر نگرش های زبانی و مؤلفه های هویت ملی چه تأثیری دارد؟

3 . 1 . اهداف

- 1- تعیین مؤلفه های هویت ملی در دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل و جایگاه زبان در بین این مؤلفه ها .
- 2- تعیین تفاوت نگرش زبانی در دانش آموزان دختر و پسر دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل .
- 3- تعیین تفاوت مؤلفه های هویت ملی در بین دانش آموزان دختر و پسر دوره پیش دانشگاهی استان اردبیل .
- 4- تعیین نگرش زبانی دانش آموزان نسبت به زبان فارسی و ترکی.

4 . 1 . فرضیه ها

- 1- نگرش دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل به زبان فارسی مثبت است.
- 2- نگرش دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل به زبان ترکی مثبت است.
- 3- زبان فارسی جز عناصر اصلی هویت ملی دانش آموزان استان اردبیل است.
- 4- دختران نسبت به پسران نگرش مثبت تری به هر دو زبان دارند ضمن اینکه زبان فارغ از جنسیت مؤلفه ای از هویت ملی دانش آموزان است.

5. 1. اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از مسائل اساسی جوامع کثیرالقوم رسیدن به یک انسجام اجتماعی است و در این میان نحوه ی برخورد با قومیت ها و یا سیاست های قومی از اهمیت خاص برخوردار است. مارتین مارجر¹ از دو نوع عمده ی سیاست قومی یعنی همانند سازی² و تکثر گرایی³ یاد می کند به نظر او هدف همانند سازی عبارت است از ترکیب زیست شناختی ، فرهنگی، اجتماعی و روانی گروه های متمایز و منفرد به منظور ایجاد یک جامعه بدون تفاوت های قومی است (مارجر ، 1377 : 157).

با توجه به اینکه دوران کنونی به تعبیری دوره ی دل مشغولی انسان معاصر در زمینه شناخت و حل معمای هویت لقب گرفته است، بررسی و شناخت هویت ملی از این نظر اهمیت دارد که بر تمامی حوزه ها از جمله فرهنگ، اجتماع ، سیاست و حتی اقتصاد سایه افکنده است (میر محمدی، 1383 : 13). به عبارت دیگر هویت ملی فراگیر ترین و در عین حال مهم ترین سطح هویت در تمامی نظام های اجتماعی کنونی است که در مقایسه با سایر انواع هویت جمعی بر کل نظام اجتماعی و خرده نظام های آن تأثیر می گذارد . هویت ملی آرمان ها را تحقق می بخشد ، به حکومت مشروعیت می دهد و بر میزان نفوذ آن می افزاید (علیخانی 1383 : 343).

کشور ما در حال تجربه فرایند توسعه است و جامعه ما مراحل انتقالی اش را طی می کند. به همین دلیل بیش از هر زمان دیگر در معرض چالش بحران های مختلف از جمله بحران هویت ، مقوله جهانی شدن و غیره است. پس لازم است آسیب ها به صورت علمی شناسایی تا تهدیدها به فرصت ها تبدیل شود. از دیگر سو، باید توجه داشت که کشف مؤلفه

---

¹ - Martin Marger

² - Assimilation

³ - Pluralism

هاي هويت ملي پيش نياز حرکت به سمت تقويت اتحاد ملي است. به علاوه کشف نگرش های زباني موجد حصول شناخت بیشتر از گویشوران و کاربران زبان است چون با شناخت نگرش های زباني افراد جامعه (کاربران زبان) مي توان به نيازهاي افراد در مناطق واقف شد. اين کار در تبیین سیاست هاي زباني و برنامه ريزي زبان و براي سیاست گذاران و مؤسسات برنامه ريزي زبان کمک قابل توجهي است. تعيين رابطه نگرش زباني و مؤلفه هاي هويت ملي در مناطق دوزبانه، در کشوري چون ايران از يك طرف که داراي تنوع فرهنگي و از طرف ديگر دارای نظام آموزشی متمرکز است می تواند راهنمائي کار براي برنامه ريزان قرار گیرد.

تحقیقاتی در مورد هويت ملي و هويت قومي يا گرايش به هويت ملي و گرايش به هويت قومي يا رابطه بين اين دو صورت گرفته است. و در تعداد بسيار اندکی از اين تحقیقات به نگرش زباني و هويت ملي پرداخته شده است. به اين ترتيب پژوهش در اين زمينه و به ویژه در استان اردبيل، وضعيت بافتی زبان را، از جنبه نگرش های زبانی و هويت ملي مشخص می گرداند. بنابراین ضروري به نظر مي رسد که وضعيت هويت ملي مشخص و به حقايق موجود در مورد هويت ملي در اين منطقه دست يابيم و از آنجايي که بين نگرش زباني و هويت ملي ارتباطي تنگاتنگي وجود دارد بنابراین لازم است در اين ارتباط نکات ضعف شناسايي و برنامه ريزي لازم جهت تقويت هويت ملي توسط سياست گذاران و برنامه ريزان کشوري انجام گیرد.

6. 1. دشواری های تحقیق

کمبود منابع و تحقیقات انجام یافته پیرامون موضوع مورد بررسی يکي از دشواری هاي تحقیق حاضر بود. يکي ديگر از دشواری های تحقیق اخذ مجوز از سازمان آموزش و پرورش استان اردبيل و نحوه اجرائي پرسشنامه در پنج شهر با پراکندي جغرافيايي در سطح استان اردبيل بود که بنا به توصيه هاي که از سازمان آموزش و پرورش صورت گرفت توزيع پرسشنامه ها در بين دانش آموزان را شخصاً انجام دادم که اين کار براي دشوار بود. مشکل ديگر اين بود که دانش آموزان معمولاً در مورد مؤلفه هاي هويت ملي اطلاعاتي نداشتند هر جا که سؤال مي شد توسط اينجانب توضيح لازم ارائه مي گرديد. مشکل بعدی هزينه مالی پايان نامه می باشد. و آخرين مشکل اين بود که توزيع پرسشنامه از نهم اردیبهشت شروع شد که دانش آموزان پيش دانشگاهي در کلاسها کامل نبودند و حتي در بعضي از مناطق از يك کلاس پيش دانشگاهي دو نفر حاضر بودند.

7. 1. محدودیت های تحقیق

این پژوهش فقط در میان دانش آموزان پیش دانشگاهی استان اردبیل انجام شد. چون به نظر می رسد که نوجوانان در این مقطع سنی به بلوغ فکری بهتری رسیده اند ضمن اینکه اجرای پژوهش در میان سایر پایه های تحصیلی و کلاسهای دیگر میسر نبود و از طرف دیگر این پژوهش تنها در استان اردبیل انجام گرفته و شامل سایر استان های کشور نمی شود.

8. 1. تعریف مفاهیم کلیدی

هویت ملی: هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک در اجتماع ملی (جامعه کلان) است مهمترین عناصر و نهاد های ملی که سبب شناسایی و تمایز می شوند عبارتند از: " سرزمین ، دین ، آیین، آداب ، مناسک ، تاریخ ، زبان و ادبیات ، مردم و دولت . در دل يك اجتماع ملي ، میزان تعلق و وفاداری اعضا به هر يك از عناصر و نماد های مذکور ، احساس هویت ملی آنها را مشخص می سازد (قمری ، 1384 : 188) .

نگرش زبانی: نگرش به طور کلی حالتی از هوشیاری خودی و مکانیسمی پنهانی برای هدایت رفتارهای بشری است. به مجموعه نگرش های افراد يك جامعه در سطوح آگاهی ، احساس ، عمل نسبت به زبان ، نگرش زبانی افراد آن جامعه گفته می شود (داوری اردکانی ، 1384 : 9) .

دو زبانی: اصطلاح دو زبانی را در مورد افراد یا اجتماعات به کار می گیرند که از دو زبان در امر ارتباط استفاده می کند و اصطلاح چند زبانی را در مورد افراد یا اجتماعاتی به کار می برند که با بیش از دو زبان سرو کار دارند (مدرسی، 1368 : 26) .

زبان: زبان نظامی منسجم از قواعد و نشانه های قراردادی

آوایی است که به صورت خلاق و بدون وابستگی به زمان و مکان در جوامع انسانی ایفا گر نقش های متعددی است که مهم ترین آنها نقش ارتباطی است (زندی ، 1381 : 2) .

اطلاعات بیشتر همه این موارد در فصل دوم به صورت کامل موجود است.